

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

Z OBSAHU: B I T U Š Í K O V Á, Alexandra: Transnárodná migrácia – nový fenomén globálneho sveta? (Slovenskí občania ako transnárodní migranti v Bruseli)
K O Ž E H U B A, Branislav: Život Slovákov v Berlíne (Etnická identita v súčasných migračných procesoch)
B Ú R I K O V Á, Zuzana: Motivácie au pair migrácie zo Slovenska
J E N Č O V Á, Irena: Migrácia ako dobrodružstvo
V R Z G U L O V Á, Monika: Trenčín medzi tradíciou, transformáciou a globalizáciou. Pevné body lokálnej politiky jedného mesta

Na obálke:

Prvá strana: "Od roku 1986 sa používa zástava Európskej únie, ktorú prijala Európska rada.

Skladá sa z kruhu dvanásťich zlatých hviezd na modrom pozadí (číslo dvanásť reprezentuje dokonalosť a úplnosť). Symbol zástavy EÚ na obálke a citovaný text boli prevzaté z www.euroinfo.gov.sk

Preklady: autori textov

Dear reader,

Slovenský národopis (Slovak Ethnology) is a quarterly with a long tradition, edited in the Slovak language by the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences in Bratislava, Slovakia.

This review publishes papers from all spheres of Slovak folk culture, past and present, including minorities and Slovaks abroad. The journal's articles range from research on the folk culture of every region of Slovakia (folk architecture, arts and crafts, costumes and clothing, folktales, songs, customs, traditions etc.) through information on activities of ethnological research centres and museums, archival materials, book reviews to theoretical and comparative analyses of topical issues. The most interesting studies are published in English, and all the articles in Slovak have extended English summaries.

As the only periodical specifically devoted to the comparative study of Slovak folk, Slovenský národopis deepens the understanding of folk cultures throughout the world.

By becoming a regular subscriber of Slovenský národopis you will help to support an authoritative review for everyone interested in Slovak folk culture.

Distributed by:

Slovak Academic Press, Ltd.,
P.O. Box 57, Nám. slobody 6
810 05 Bratislava
SLOVAKIA

Electronic version accessible via Internet

URL <http://www.sappress.sk>   <http://www.etnologia.sk>

HLAVNÁ REDAKTORKA

Gabriela Kiliánová

VÝKONNÉ REDAKTORKY

Hana Hlôšková

Tatiana Podolinská

EDIČNÁ RADA

Lubica Droppová, Gyivicsán Anna (MR), Martin Kanovský, Soňa Kovačevičová, Eva Krekovičová, Jan Krist (ČR), Milan Leščák, Martin Mešša, Magdaléna Paríková, Ján Podolák, Peter Salner, Zdeněk Uherek (ČR), Miroslav Válka (ČR)

*Slovenský národopis je evidovaný v medzinárodných bibliografických databázach:
MLA, CEEOL, Ulrich's, Willings, CEJSH a ESF*

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlíšené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vyniechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ŠTÚDIE

- B i t u š í k o v á, Alexandra: Transnárodná migrácia – nový fenomén globálneho sveta? (Slovenskí občania ako transnárodní migranti v Bruseli)..... 401
K o ž e h u b a, Branislav: Život Slovákov v Berlíne (Etnická identita v súčasných migračných procesoch)..... 422
B ú r i k o v á, Zuzana: Motivácie a pair migrácie zo Slovenska..... 442
J e n č o v á, Irena: Migrácia ako dobrodružstvo..... 457
V r z g u l o v á, Monika: Trenčín medzi tradíciou, transformáciou a globalizáciou. Pevné body lokálnej politiky jedného mesta..... 464

DISKUSIA

- V i l h a n o v á – P a w l i k o v á, Viera: K problému geokultúrnych hraníc..... 481

ROZHLADY – SPRÁVY – GLOSY

- B o t í k, Ján: K osemdesiatinám Josefa Vařeku..... 485
B o t í k o v á, Marta: Konferencia "Slováci v Maďarsku" na Slovensku..... 488
U r b a n c o v á, Hana: Medzinárodná konferencia "Ediční problematika hudebního a tanečního folkloru (Na příkladu Janáčkových záznamů)"..... 490
M u š i n k a, Mikuláš: Návrat etnomuzikologa V. Hošovského do Užhorodu..... 492
M e š š a, Martin: Seminár "Vesnická architektura 1. poloviny 20. století. Výzkum, dokumentace, ochrana" 496
M é s z á r o s o v á, Marianna: IV. konferencia FiKuSz..... 498
K u b í k o v á, Hana: Študentský seminár v Kokave nad Rimavicou..... 499
G r o h m a n n o v á, Jana: Pracovní setkání v Gdaňsku..... 502
O s a d a n, Róbert: Edward S. Curtis na Slovensku..... 504

RECENZIE – ANOTÁCIE

- Š v e c o v á, Soňa: J. Vařeka – V. Frolec: Lidová architektura. Encyklopédie..... 507
M é s z á r o s o v á, Marianna: Változó folklór..... 508
B o t í k, Ján: Peter Salner: Židovská komunita po roku 1945; Budúci rok v Bratislave..... 508
V a n o v í c o v á, Zora: Rabi Rami Shapiro: Chasidské povídky..... 510
K o v á č, Milan: Jiří Jilík: Žitkovské bohyně..... 511
V a n o v í c o v á, Zora: Jiří Polívka (1858–1933) Bibliografia..... 513
K o v á č, Milan: Přemysl Mácha: Indiáni a volební demokracie..... 514

OBSAH 55. ROČNÍKA

- Pokyny..... 521

CONTENTS

STUDIES

- B i t u š í k o v á, Alexandra: Transnational migration - new phenomenon of global world? (Slovak citizens as transnational migrants in Brussels)..... 401
K o ž e h u b a, Branislav: Life of Slovaks in Berlin (Ethnic identity in contemporary migration processes)..... 422
B ú r i k o v á, Zuzana: Motivations of au pair migration from Slovakia..... 442
J e n č o v á, Irena: Migration as an adventure..... 457
V r z g.u l o v á, Monika: Trenčín between tradition, transformation and globalization. Constant points of one town local policy..... 464

DISCUSSION

- V i l h a n o v á – P a w l i k o v á, Viera: Towards the problem of geo-cultural borders..... 481

NEWS-HORIZONS-GLOSSARY

- B o t í k, Ján: Jubilee of Josef Vařeka..... 485
B o t í k o v á, Marta: Konference "Slovaks in Hungary" in Slovakia..... 488
U r b a n c o v á, Hana: International Conference "Editorial problems concerning the music and dance folklor"..... 490
M u š i n k a, Mikuláš: Return of ethnomusicologist V. Hošovský into the Užhorod... 492
M e š š a, Martin: Seminar "Rural architecture in the first half of the 20 th century. Research, documentation, protection"..... 496
M é z s á r o s o v á, Marianna: IV. Conference FiKuSz..... 498
K u b í k o v á, Hana: Student seminar in Kokava nad Rimavicou..... 499
G r o h m a n n o v á, Jana: Workshop in Gdansk..... 502
O s a d' a n, Róbert: Edward S. Curtis in Slovakia..... 504

BOOKREVIEWS – ANNOTATIONS 507

CONTENTS OF THE 55th VOLUME 519

MIGRÁCIA AKO DOBRODRUŽSTVO¹**IRENA JENČOVÁ**

Mgr. Irena Jenčová, Ústav etnológie SAV, Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia, irena_jencova@yahoo.com

The central aim of the article is to explore, from the perspective of Slovak migrants in London, how the sense of their presence in London and their absence in Slovakia is created in context of their life cycle.

Kľúčové slová: migrácia, Simmel, dobrodružstvo, návrat, neprítomnosť

Key words: migration, Simmel, adventure, return, absence

Úvod

Nasledujúci text je prvým materiálovým výstupom dlhodobého terénneho výskumu zameraného na partnerské vzťahy Slovákov v Londýne. Výskumnú vzorku tvoria muži aj ženy vo veku od 18 do 35 rokov, slobodní aj s manželskými partnermi. Všetci žijú a pracujú v Londýne. Nezamerala som sa len na partnerské vzťahy migrantov. Chcela som sprostredkovať svoje úvahy o tom, ako migranti chápú svoju existenciu v Londýne v kontexte vlastného životného cyklu. Konkrétnie ma zaujímalo, ako a prečo sa migrácia v mnohých prípadoch stane z pôvodne dočasnej životnej epizódy konštituujúcim obdobím v rámci životnej dráhy migranta.

Pobyt v anonymnom prostredí cudzej krajiny, kde človek nie je zaľažený minulosťou a vzťahmi, umožňuje jednotlivcovi tvarovať a niekedy meniť svoju identitu, prejaviať stránky osobnosti, ktoré sa v domácom prostredí nerozvíjali. Vedomie dočasnosti pobytu spôsobuje, že migrant môže podľa svojich možností slobodne experimentovať v svojej identite, vo vzťahoch a konaní. Práve plánovaná časová ohraničenosť existencie v zahraničí dovoľuje naplno prežívať túto voľnosť v experimentovaní, lebo migrant si uvedomuje, že po určitom čase sa vráti k svojej *skutočnej* identite a *skutočným* vzťahom na Slovensku.

Na pochopenie postojov a pocitov slovenských migrantov v Londýne môže byť nápmocný Simmelov koncept *dobrodružstva* (SIMMEL 1965). Georg Simmel sa v svojej eseji „The Adventurer“ zaoberá vzťahom tohto konceptu a každodennej skúsenosti. *Dobrodružstvá* sú

podľa neho epizódy, ktoré existujú mimo každodenného života, lebo sú oddelené od bežnej kontinuálnosti a kauzality. Kým každodenný život je zamotaný do rôznych protichodných sietí príčin a následkov, *dobrodružstvo* má definovaný začiatok a koniec a jeho protagonisti konajú podľa unikátnej spleti osudu a náhody. Jednou z charakteristických črt *dobrodružstva* je extrateritorialita, ktorá rešpektuje kontinuitu života a oddelenosť normálneho života a dobrodružstva. Protagonista *dobrodružstva* je *dobrodruh*. Georg Simmel ho definuje ako extrémny typ ahistorickej individuality, ktorý pôsobí v rámci časových hraníc odlišných od tých každodenných. Nie je determinovaný minulosťou, no na druhej strane preňho neexistuje nijaká budúcnosť. Vytiesnenosť *dobrodružstva* mimo beh každodenného života je paralelná s premiestnením podstaty *ja* do *dobrodružstva*. Osobnosť jednotlivca, ktorá funguje v rámci dobrodružstva, sa odlišuje od každodenného *ja* a v mnohých ohľadoch je bližšia k pravej podstate protagonistovej osobnosti (SIMMEL 1965).

Z tohto hľadiska epizóda *dobrodružstva* umožňuje protagonistovi pôsobiť v rolách, v ktorých nemôže fungovať v bežnom živote. Koncept *dobrodružstva* má tri základné atribúty: (1) metaforické *ja* je premiestnené do oblasti dobrodružstva, a zároveň mimo každodenosť, (2) je ahistorické, má seba potvrdzujúcu kauzálnu logiku – dáva zmysel samo osebe, a (3) môže sa v rámci neho realizovať esenciálna podstata jednotlivca. V *dobrodružstve* sa protagonista musí chopiť príležitosti, spoľahnúť sa na osud, spáliť všetky mosty a vykročiť do neznáma. V nevypočítateľných situáciach sa správa spôsobom, akým sa správame v situáciach, ktorých výsledok je predvídateľný. *Dobrodruh* sa spolieha s časti na svoje schopnosti a silu, v ktorých si je istý, a najmä na svoje šťastie, o ktorom vie, že je neisté, pričom ich spája v subjektívnom pocite istoty.

Koncept *dobrodružstva* môže osvetľovať aj pocity mnohých Slovákov v Londýne v súvislosti s vlastnou migráciou. V anonymnom veľkomeste, veľkej vzdialenosťi od rodiny a známych, takmer bez akejkoľvek sociálnej kontroly, je dovolené experimentovať napríklad vo výbere a počte sexuálnych partnerov, v spôsoboch nadväzovania kontaktov, ale aj s drogami, v oblečení, vlastnom vzhľade a pod. Londýn mnohým mladým Slovákom umožňuje žiť postmodernú alternatívu svojho života.

Vnímanie migrácie ako dobrodružstva, ktoré nemá presahy do domácej reality, vystihuje mnohé príbehy Slovákov v Londýne. Jedným z nich je aj príbeh Janky.

Janka má dvadsať rokov, pochádza z mesta na východe Slovenska. Dôvodov, prečo sa rozhodla ísť pracovať a žiť do Londýna, bolo viacero, no navzájom súvisia. Najdôležitejším motívom jej odchodu zo Slovenska bola nevyhnutnosť ukončiť vlastný neuspokojivý štvorročný vzťah. Chodila s mužom - tridsiatnikom, ktorý bol jej prvým partnerom. Vo vzťahu ju dôsledne kontroloval, obmedzoval jej vzťahy s kamarátkami a v rodine sa s ním počítalo ako s perspektívnym zaľom. Ona bola vo vzťahu skôr submisívna a absolútne verná. Začali spolu chodiť, keď bola ešte veľmi mladá – na začiatku vzťahu mala len šestnásť rokov. Cítila sa ešte príliš mladá na skutočne „vážny“ vzťah, no priateľ ignoroval jej pokusy vzťah ukončiť.

Ked'ju po maturite neprijiali na vysokú školu a rodičia začali mať partnerské problémy, odchod do Londýna sa jej zdal byť dobrým spôsobom na vyriešenie všetkých problémov. Svoju úlohu zohral aj fakt, že jej najlepšia kamarátka z detstva už v tom čase pracovala v Londýne a slúbila jej pomoc pri hľadaní práce.

V Londýne si našla prácu, ktorá pokrýva jej životné náklady a umožňuje jej kupovať si také šaty a kozmetiku, ktoré by si na Slovensku nemohla dovoliť. Za najväčší prínos svojho pobytu však považuje fakt, že môže nadväzovať vzťahy s kým chce a je to ona, kto charakter týchto vzťahov určuje. Nikto od nej neočakáva, že bude mať jedného stáleho partnera,

ako by to bolo v domácom prostredí, a čo je pre ňu momentálne veľmi dôležité, nikto od nej neočakáva, že bude mužov, s ktorými sa stretáva, aj milovať. Po predchádzajúcom štvorročnom partnerskom vzťahu, kde sa vyžadovala tzv. „citová práca“ (SKOLNICK 1987: 228)?, je pre ňu oslobozujúce, že v kontexte jej pobytu v Londýne sa city vo vzťahoch, ktoré nadvázuje, stali „nepovinné“. Podľa Arlene Skolnick kultúrne a sociálne vplyvy hrajú významnú úlohu v tom, ako ľudia pomenúvajú a prežívajú emócie. Ak je cit označený a kodifikovaný ako láska, vytvoria sa mechanizmy na jeho zvládanie, „...konáme ‚citovú prácu‘, aby sme riadili city podľa ‚citových pravidiel‘. To znamená, že sa snažíme potlačiť lásku, ak je nevhodná, alebo ju v sebe vzbudíť, ak zaostáva za situáciou“. Napríklad, ak s niekym máme sexuálny vzťah, podľa ideológie romantickej lásky, vládnucej v západnej kultúre, by sme ho mali ľubiť a tak sa do toho snažíme prinútiť, aby sa tento vzťah ospravedlnil (SKOLNICK 1987: 228).

Janke jej londýnsky život umožňuje nadvázovať nezáväzné vzťahy, do ktorých nemusí ani neplánuje investovať hlboké city. Tým nechcem naznačiť, že by moja informátorka chcela prežiť celý svoj život vo voľných vzťahoch, ktoré by neobsahovali city a romantickú lásku. Naopak, z vlastného konania v Londýne nechce Janka robiť závery pre svoj skutočný život na Slovensku. Takže napriek tomu, že nadvázuje vzťahy s ne-Slovákm, neznamená to, že sa v budúcnosti plánuje za nejakého ne-Slováka vydať a mať s ním deti. V tomto zmysle je pre ňu pobyt v Londýne Simmelovým *dobrodružstvom*, ktoré je bez minulosti a budúcnosti, vytrhnuté z každodennej existencie. Práve tu a teraz sa môže prejavoviť tak, ako by to na Slovensku v jej domácom prostredí nebolo možné, resp. jej správanie by bolo okolím ostro kritizované. Tak ako väčšina Slovákov v Londýne, ani Janka neplánuje usadiť sa v zahraničí, jej pobyt za hranicami nie je začlenený do životného cyklu, do *normálneho života*. Po skončení *dobrodružstva* migrácie sa chcú vrátiť naspäť k *normálnym* citom a vzťahom.

Dva priestory – dva časy

Typológie dočasnej migrácie sa odvíjajú od dvoch rôznych dimenzií – podľa času, ktorý migrant zamýšľa stráviť v krajinе, kam prišiel, a podľa dôvodu jeho návratu. Návrat domov môže byť napríklad súčasťou počiatočnej stratégii migranta – migrácia predstavuje prechodový rituál na ceste k sociálnej dospelosti (OSELLA, OSSELA 2000). Pre mexických poľnohospodárskych robotníkov migrácia predstavuje záchrannú strategiu (survival strategy), ktorá sa objavuje v určitých fázach životného cyklu rodiny a domácnosti. Rodiny tak prostredníctvom migrácie svojich detí kontrolujú počet členov domácnosti a zabezpečujú dostatok prostriedkov obživy pre tých, čo ostali (MASSEY 1993).

Typológia migrácie však v sebe nesie mnohé problémy. Migranti v momente, keď sa rozhodnú odísť, nemajú vždy presne formulované životné plány. Často idú naslepo a rozhodnutie, či ostanú nastálo alebo dočasne, závisí od dostupných možností a ich schopnosti uplatniť sa v novej spoločnosti. V literatúre sa v tejto súvislosti hovorí o *ideológii návratu* (MARGOLIS 1995, BRETTELL 1979). Znamená to, že nezávisle od toho, do akej miery a ako dlho sú migranti usadení v krajinе migrácie, možnosť návratu domov si nechávajú potenciálne otvorenú. Ideológia návratu je charakteristická neustálym odkladaním rozhodnutia usadiť sa.

Platí to aj v prípade mnohých Slovákov v Londýne. Dĺžka a charakter ich pobytu sa vyvinie inak, ako si naplánovali. Väčšina ľudí prichádza na kratšie časové obdobie (jeden až tri roky) bez úmyslu ostať v Londýne žiť natrvalo. Postupne si mnohí začnú uvedomovať, že pôvodne časovo ohrazené *dobrodružstvo* sa mení na niečo trvalé a do *normálneho života* na Slovensku sa im vracia čoraz ľažšie. Migrácia totiž neznamená len zmenu geografického

priestoru, ale aj zmenu času. Odchodom z domáceho prostredia začína migrant žiť v čase, ktorý sa od toho domáceho odlišuje. Dlhodobá neprítomnosť v čase a pri udalostiach doma robí jeho návrat nepravdepodobnejším a stále nemožnejším. Túto nesúrodosť dvoch priestorov a časov možno priblížiť tému zo science fiction literatúry - tzv. *nohavice vesmíru*. Je to predstava, že každým ľudským činom a rozhodnutím vznikajú dve paralelné reality, jedna reprezentuje dôsledky činu alebo rozhodnutia, druhá realita reprezentuje realitu, v ktorej sa tento čin a rozhodnutie neudiali. V tomto prípade je kľúčovým rozhodnutím migrácia, ktorá „rozdvojuje“ realitu, spôsobí odchod jednotlivca z jednej reality Slovenska a príchod do druhej reality Londýna. Čas a vývoj udalostí a vzťahov sa v domácom prostredí nezastaví, ale pokračuje svojou cestou po ich odchode. Na druhej strane existencia migrantov v novom prostredí ich v mnohom ovplyvní a zmení. Umožní realizáciu osobnostných črt, ktoré by sa na Slovensku rozvíjať nemohli. Začnú sa teda odvijať dve paralelné reality v rôznom priestore a v rozdielnom čase.

Mnohí migranti si po čase uvedomia stav, akoby „nedodržiaval“ pôvodný plán migrácie. Ich pobyt v Londýne prestáva byť len prechodnou životnou epizódou, ktorá stojí mimo ich životného cyklu. Prvotné motivácie odchodu, napríklad osamostatnenie sa od rodičov, zarobenie určitého množstva peňazí, zdokonalenie sa v angličtine, vyslobodenie sa z neuspokojujúceho vzťahu, pôsobením nového prostredia a času strácajú svoje opodstatnenie. Mnohí Slováci v Londýne postupne zistujú, že spomínané „nohavice vesmíru“ nie je možné spojiť, môžu sa sice vrátiť do domáceho priestoru, ale nemajú sa ako vrátiť do obdobia svojho odchodu. Ak sa aj pokúsia o návrat domov, po troch až šiestich mesiacoch doma sa vrátia späť do Londýna. Návrat domov je pre mnohých Slovákov spojený so sklamaním. V Londýne boli ich spomienky na domov poznačené nostalgiou. Ani dovolenky na tejto idealizácii domova nič nezmenia. Ako mi povedali rôzni informátori, netreba chodiť na dovolenky na Slovensko na dlhšie obdobie ako sú dva týždne. Za dva týždne človek stihne návštenu všetkých príbuzných a má dostačok času stretnúť sa s väčšinou kamarátov. Po týchto dvoch týždňoch sa nielen kamarátom a príbuzným „okukajú“, ale aj oni sami sa začnú cítiť nepatrične. Rozmýšľajú, čo sa deje v ich práci v Londýne, ako sa tam majú ich kamaráti a prípadne partneri.

Ked' sa migranti vrátia natrvalo, zistia, že pôvodní priatelia na Slovensku už s nimi nezdieľajú spoločné záujmy, často sa im zdajú príliš jednoduchí a staromódni. Na druhej strane starí priatelia rozvíjali nové vzťahy počas neprítomnosti svojho migrujúceho kamaráta a nie vždy sú nadšení obnovovaním pôvodných vzťahov.

Nechuť vrátiť sa nesúvisí len s pocitom vykorenenia, ktorý mnohí migranti pri návštevách Slovenska prežívajú. Súvisí aj s poznaním, že „skutočný“ život sa migráciou nepreruší a nečaká ich na Slovensku, ale premiestní sa spolu s nimi do Londýna.

Môžem tento proces nazvať „usádzanie sa“, no väčšina migrantov o svojom živote v Londýne v podobnom kontexte neuvažuje. Migranti tento presun „skutočného“ života do miesta migrácie málokedy verbalizujú. V niektorých prípadoch sú ich vyjadrenia a konanie dokonca protichodné. Tento paradox som postrehla len vďaka tomu, že mám možnosť stretávať sa s informátormi dlhšie časové obdobie v rámci môjho terénneho výskumu a nemusím sa spoliehať na jeden rozhovor.

Ako príklad môže slúžiť príbeh Ivana, ktorý má dvadsaťosem rokov, pochádza z veľkého mesta na západnom Slovensku a v Londýne je štvrtý rok. V rodnom meste pracoval na strednej manažérскеj pozícii, bol technik zvuku a zároveň mal producentskú firmu. Do Londýna neprišiel z finančných dôvodov, chcel podľa vlastných slov skúsiť inú prácu, iný

spôsob života. Začína v slabo platených zamestnaniach, postupne sa zdokonaľoval v jazyku a získaval prístup k lepším pracovným príležitostiam. Stretla som ho, keď pracoval na dobre platenej pozícii barmana v hoteli na hlavnej obchodnej ulici v Londýne.

Ivan je veľmi spoločenský človek s manažérskymi schopnosťami. Býva zo zásady v sharehousoch (domy, kde si jednotlivci prenajímajú izby, ale o spoločné priestory sa delia). Má veľmi široký okruh známych, ktorí sa často navzájom nepoznajú. Ivan sa vyznačuje vlastnosťou, ktorá je u Slovákov v Londýne skôr výnimočná - je to človek, ktorý najmä pri zábave nehľadí na peniaze. Nechcem tým povedať, že by boli Slováci v Londýne lakomí, alebo že nedokážu byť pri miňaní peňazí a pozývaní sa navzájom veľkorysí. Normálne však je, že reciprocita sa najmä pri kupovaní alkoholu ostro sleduje. Ivan ma hneď pri prvom stretnutí pozval na drink a biliard a nechcel, aby som ja zaplatila druhé kolo. Tak som si povedala, že aspoň máme dôvod stretnúť sa druhýkrát, aby som mu to vrátila. Pri druhom stretnutí sa však scenár opakoval a aj dnes, keď sme sa stali priateľmi, sa situácia nezmenila. Ivan nemíňa peniaze vo všetkých oblastiach života – napríklad mu nezáleží na kvalitnom bývaní alebo novom oblečení. Preňho je dôležité to, aby si mohol dovoliť byť finančne veľkorysý najmä v zábave a v medziľudských vzťahoch.

Ivan patrí v Londýne do širokej komunity českých a slovenských migrantov, partnerky si hľadá výlučne medzi Češkami a Slovenkami.

Zoznámili sme sa v novembri, mesiac po mojom príchode do Londýna, a odvtedy sa pravidelne stretávame asi raz do týždňa. Ivan mi na prvom stretnutí povedal, že už ho existencia a práca v Londýne nebaví a je pevne rozhodnutý vrátiť sa domov. Život v Londýne je podľa neho dobrý vtedy, ak si chce človek užívať život, ale nedá sa tu žiť nastálo. Bola som z jeho rozhodnutia odísť sklamaná, lebo som veľmi skoro zistila, že Ivan je dobrý gatekeeper k slovenskej komunite. Pozná veľa ľudí a dokáže ma zoznámiť so Slovákmi v rôznych častiach Londýna. Veľmi rád sa zabáva, v čase keď som ho poznala, chodil každý piatok do klubu (za noc vystriedal aj viacero) a niekedy utratil aj sto libier. V priebehu týždňa nebolo ľahké sa s ním dohodnúť „isť si sadnúť na pivo“, čo nie je až také jednoduché v prípade ostatných Slovákov, ktorých som v Londýne stretla. Dôvodom bol fakt, že Ivan mal časovo nenáročnú prácu, do práce chodil až na deviatu ráno, tolerovali mu meškanie a piatky (ktoré sú v Londýne hlavným pártym dňom týždňa) končil už o šiestej večer. Víkendy mal voľné, čo tiež nie je obvyklé. V čase, keď som ho spoznala, plánoval vrátiť sa na Slovensko v polovici februára. Keď sme sa stretli po Novom roku, bola som veľmi prekvapená, že plánuje januárovú dovolenkú na Slovensku. Na moju otázku, či teda jeho odchod platí, odpovedal presvedčujúcim hlasom, že vo februári určite ide domov. V polovici februára som ho stretla v spoločnosti jeho priateľov, kde bol terčom ich žartíkov. V priebehu rozhovoru som sa dozvedela, že Ivan sice dal výpoveď v práci, ale hneď na druhý deň už mal novú prácu. Práca mala byť lepšie platená, aj keď časovo náročnejšia.

Snažila som sa neskôr v rozhovoroch vypátrať dôvody, pre ktoré zmenil svoje rozhodnutie. Ako mi povedal, za tri roky v Londýne si takmer nič nenašetril. Do Londýna neprišiel s predsa vziať, že si tu zarobí väčšiu sumu, išlo mu najmä o to, aby tu prežil dobré obdobie života, čo podľa neho nie je možné, ak človek zároveň šetrí peniaze. Ako sa blížil februárový dátum jeho odchodu domov, začal si uvedomovať, že sa nechce vrátiť naspať do Bratislavu úplne bez peňazí. Typ práce, ktorú si našiel, mu pomáha splniť cieľ našetriť si peniaze. Je veľmi náročná na čas – robí v zásielkovej službe, autom doručuje zásielky po celom Londýne. Prvý mesiac však bola náročná aj na počiatočné investície – musel si prenajímať auto. Víkendy má sice voľné, ale piatky končí až okolo deviatej, a kým sa niekam

dopraví (jazdí všade svojím autom), zábava sa už často končí. Jeho chuť míňať peniaze na alkohol je obmedzená aj tým, že všade chodí autom, ktoré spláca na lízing. Aj keď striktne neabstинuje, v alkohole sa v porovnaní s predchádzajúcim obdobím veľmi obmedzuje.

Napriek tomu, že nové zamestnanie nedáva Ivanovi mnoho príležitostí na miňanie, jeho veľkorysý postoj k utrácaniu peňazí na zábavu a alkohol sa nezmenil. Rozhodnutie ostať v Londýne však okrem Ivanom uvedeného šetrenia môže byť interpretované aj v iných súvislostiach. Ak má človek v Londýne prácu, za ktorú dostáva minimálny plat, dokáže si finančovať nielen životné náklady, ale aj zábavu, oblečenie a dokonca aj cestovanie. Anglická minimálna mzda dovoľuje na rozdiel od slovenskej minimálnej mzdy pomerne dôstojný život bez existenčných starostí. Ak by si chcel Ivan po návrate na Slovensko udržať svoj londýnsky finančný štandard, musel by si okamžite po príchode nájsť prácu s dobrým platom, ale ani tá by mu nezarúčovala, že si dokáže svoju londýnsku životnú úroveň udržať. Návrat na Slovensko by predstavoval oslabenie jeho sociálneho postavenia, a najmä by sa (aspoň na istý čas) musel vzdať svojej oblúbenej pozícii bonvivána, ktorý si môže dovoliť pozývať ostatných. Je preňho jednoduchšie a uspokojujúcejšie ostať pri návštavách Slovenska „Londýnčanom“, ktorý si môže dovoliť veľkoryso utrácať a realizovať tak túto stránku svojej osobnosti, než sa vrátiť späť a zaradiť sa do väčšiny, ktorá dvakrát obráti každú korunu.

Ak sa k tomu prídaj aj fakt, že Ivan nemá silné väzby na svoju rodinu a väčšinu dobrých priateľov má v Londýne, motivácia návratu sa už minimalizuje.

Georg Gmelch vo svojej štúdie o dočasnej migrácii hovorí v súvislosti s odkladaním definitívneho rozhodnutia o návrate domov alebo o usadení sa v zahraničí v intenciách pojmov „úspech“ a „zlyhanie“. Znamená návrat domov svojím spôsobom zlyhanie v prispôsobení sa novému prostrediu, alebo sa jednotlivec chce vrátiť, až keď „niečo“ dosiahne? Alebo je návrat determinovaný lepšími príležitosťami doma (GMELCH 1980)? V zásade ide o to, či rozhodnutie ostať alebo vrátiť sa vníma samotný migrant ako dôsledok negatívneho alebo pozitívneho selektívneho procesu. „(...) s ohľadom na odbornú literatúru a zistenia sa javí, že láska k vlasti a rodinné väzby majú väčší vplyv na rozhodnutie vrátiť sa než ekonomicke faktory“ (GMELCH 1980: 141). V hodnotení však musíme byť opatrní – ekonomický rozmer môže mať väčší význam, než si migranti pripúšťajú.

Záver

Na základe prvých výstupov z výskumu v Londýne som chcela priblížiť, ako mnohí Slováci reflektujú a interpretujú seba, svoju prácu a život v Londýne. Na začiatku pobytu odchod zo Slovenska pre väčšinu predstavuje dočasné riešenie rôznych problémov a migrácia sa vníma ako prechodná epizóda, ktorá má stanovený začiatok a koniec. Postupom času sa pre mnohých migrácia mení zo Simmelovho experimentálneho *dobrodružstva*, stojaceho mimo životného cyklu, na *skutočný život*, ktorý už nie je možné považovať za časovo ohraničené obdobie. Návrat na Slovensko do pôvodných situácií a vzťahov je pre migrantov po dlhej neprítomnosti doma zložitý a predstavuje sociálnu aj emocionálnu nestotu. Z toho dôvodu veľa migrantov uprednostní status quo života v Londýne. Migranti nehovoria o svojom zotrvaní v Londýne explicitne ako o *usádzaní sa*, lebo väčšinou nejde o aktívne odhadlanie ostať tu žiť, ale skôr rozhodnutie nevrátiť sa na Slovensko. Nechcem tým však povedať, že migrácia a pobyt v cudzej krajine nevyhnutne vedie k pocitu vykorienenia, odcudzenia a straty pocitu domova. Tento proces neprebieha lineárne, nesmeruje zákonite od vnímania vlastnej migrácie ako dobrodružstva k rozhodnutiu nevrátiť sa na Slovensko. Mnohí migranti túto dilemu neprežívajú a budú sa po čase vrátiť na Slovensko a bez problémov sa zaradia do domácej reality, alebo rozhodnutie nevrátiť sa nevnímajú ako stratu domova. Pre mnohých migrantov má migrácia silný emancipačný moment a vnímajú

ju ako prostriedok, ktorý umožňuje stať sa aktívnym protagonistom svojej životnej dráhy. V mnohých prípadoch práve tažké podmienky a nezačaženosť minulostou umožňujú slovenským migrantom v Londýne siahnuť až na dno svojich schopností a rozvíjať svoju osobnosť tým smerom, ktorý by v domácom prostredí neboli možný.

LITERATÚRA

- BRETELL, C. 2000: Theorizing Migration in Anthropology. In: BRETELL, C. - HOLLI-FIELD, J. F.: *Migration Theory Talking Across Disciplines*. New York.
- FRONTIER, A. – F. 2000: *Migrant Belongings. Memory, Space and Identity*. Berg. Oxford International Publishers, s. 1-37.
- GMECH, G. 1980: Return migration. In: *Annual Review of Anthropology*. Vol. 9, s. 135-159.
- MARGOLIS, M. 1995: Transnationalism and Popular Culture: The Case of Brazilian Immigrants in United States. In: *The Journal of Popular Culture* 29, s. 29-41.
- MASSEY, ARANGO, J., HUGO, G., KOUAOUCI, A., PELLEGRINO, A. and TAYLOR, E. J. 1993: Theories of International Migration: A Review and Appraisal. In: *Population and Development Review* 19, s. 431 – 466.
- OSELLA F.; OSELLA C. 2000: Migration, Money and Masculinity in Kerala. In: *The Journal of the Anthropological Institute*, Vol. 6, No. 1, s. 117-133.
- SIMMEL, G. 1965: The Adventurer. In: Georg Simmel: *Essays on sociology, philosophy and aesthetics*. (ed.) K. Wolf. New York. The Free Press.
- SKOLNICK, A. S. 1987: *The Intimate Environment: Exploring Marriage and the Family*. 4. vyd. Boston – Toronto, Little Brown and Comp.

Štúdia vznikla v rámci projektu VEGA č. 2/5104/25 (2005-2007) „Miestny a regionálny rozvoj v kontexte európskej integrácie“, Ústav etnológie SAV Bratislava, vedúca riešiteľka O. Danglová.

MIGRATION AS AN ADVENTURE

Summary

The central aim of the article is to explore, from the perspective of Slovak migrants in London, how the sense of their presence in London and their absence in Slovakia is created in context of their life cycle. In the first part, drawing on Simmel's conception of adventure, article examines the affinity that exists between the conditions for adventure and the ways migrants interpretate their presence in London in the earlier stages of migration as well as the life cycle. Adventure, as an aesthetic framing of individual experience, presents a vehicle for an exploration of the meaning of freedom in the cosmopolitan fields of social relations and individuality of migrants. In the second part, the paper explores the intentions of settling or return of Slovaks in London - the situation when the „adventure“ stage of the migration finished. On the other hand, the author refused the straight linearity leads from the migration as an adventure to the settling, and rather accentuates the individual agency of migrants.

Vydáva Ústav etnológie Slovenskej akadémie vied

Hlavná redaktorka:
PhDr. Gabriela Kiliánová, CSc.

Výkonné redaktorky:
PhDr. Hana Hlôšková, CSc., Mgr. Tatiana Podolinská, PhD.

Redakčná rada: doc. PhDr. Lubica Droppová, CSc., Univ. Prof. Dr. Gyivicsán Anna, Dr. hab. (MR), doc. Mgr. Martin Kanovský, PhD., PhDr. Soňa Kovačevičová, DrSc., PhDr. Eva Krekovičová, DrSc., PhDr. Jan Krist (ČR), prof. PhDr. Milan Leščák, CSc., PhDr. Martin Mešša, doc. PhDr. Magdaléna Paríková, CSc., prof. PhDr. Ján Podolák, DrSc., PhDr. Peter Salner, DrSc., PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (ČR), PhDr. Miroslav Válka, PhD. (ČR)

Adresa redakcie: Klemensova 19, 813 64 Bratislava

Registr. č. 7091

Rozširuje, objednávky a predplatné (aj do zahraničia) prijíma:

Slovak Academic Press, spol. s r.o. P.O. Box 57, Nám. slobody 6, 810 05 Bratislava

e-mail: sap@sappress.sk

SLOVAK ETHNOLOGY

Quarterly Review of the Institute of Ethnology of the Slovak Academy of Sciences

Vol. 55, 2007, Number 4

Editors: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Address of editor: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovakia

Distributed by Slovak Academic Press, Ltd., P.O. Box 57, Nám. slobody 6,
810 05 Bratislava, Slovakia and SLOVART G.T.G. Ltd., Krupinská 4,
P.O. Box 152, 852 99 Bratislava, Slovakia

L'ETHNOLOGIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'ethnologie de l'Académie slovaque des sciences

Année 55, 2007, No 4

Rédacteurs: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Adresse de la rédaction: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slovaquie

SLOWAKISCHE ETHNOLOGIE

Zeitschrift des Ethnologischen Institutes der Slowakischen Akademie der Wissenschaften

Jahrgang 55, 2007, Nr. 4

Redakteure: Gabriela Kiliánová, Hana Hlôšková, Tatiana Podolinská

Redaktion: Klemensova 19, 813 64 Bratislava, Slowakei

SLOVENSKÝ NÁRODOPIS

ISSN 1335-1303

MIČ 49 616